

ČEŠKOSLOVAŠKO SLOVSTVO

Dr. A. I. Kraigher: **Kontrolor škrobar**. Román, 1. in 2. del. Ze slovinštiny přeložil Bohuš Vibíral. Olomouc, R. Promberger, 1928. — Avtoriziran prevod je izvršil izborni poznavalec našega jezika B. Vybíral. Naslovno stran s pogledom na Sv. Trojico v Slov. goricah je naslikal Fr. Hoplíček. Prevod ni samo točen, ampak v splošnem prav dobro zajame značaj originala posebno tudi tam, kjer gre za prenos čisto slovenskih rekel, dovtipov ali narodnih pesmi (n. pr. I. 82: Regiment po cesti gre) itd., ali zopet, kjer končno (II. 301) prevede Župančičevo »Daj drug, zapoj!« Na koncu II. zvezka so dodane zelo jedrnaté, a zadoskušče opazke o Kraigherju in razlage potrebnih mest v tekstu. Pri opazki II. 185 je obžalovanja vredna tiskovna napaka na polji, namesto na poti — v cestě, ker se s tem izgubi besedna igra na poti — Napotnik.

Op. I. 100 »Farář ve Sv. Kříži« iz konteksta stavka, ki pravi, da kažejo tradicije Slov. gorice proti Zagrebu, ne more biti Janez Krstnik od Sv. Križa, ki je na Vipavskem.

Tudi ne morem podpisati razlage, da gre pri vinu Izabela (I. 190) za vrsto dobrega vina. Frst.

Dr. Josef Páta: **Ksaver Meško**. Listek z dějin soudobé slovinské literatury. Brtnica, Jos. Birnbaum, 1928. Z Meškovo sliko in sliko njegove rojstne hiše. Posebni odtisk uvoda k češkemu prevodu Meškovega Volka spokornika, ki ga je oskrbel Jos. Skrbinšek.

Drobna knjižica nam z veliko simpatijo riše nastop, življenje, delo in vlogo Ks. Meška v slovenski literaturi. Na koncu je zbrana glavna literatura o njem in, kar ima tudi za nas vrednost, seznam glavnih prevodov Meškovih spisov na razne evropske jezike. Frst.

FRANCOSKO SLOVSTVO

Dom Henri Leclercq: **La vie chrétienne primitive**. Bibliothèque générale illustrée. Les éditions Rieder, Paris, 1928.

S slikami iz katakomb in druge starokrščanske umetnosti ilustrirana uvaja ta knjiga v 16 kratkih poglavjih v notranji razvoj prvega krščanstva do Konstantinovega edikta. Knjiga je brez znanstvenih ambicij; odlikuje pa jo lahko, prijetno, sem in tja skoro ambiciozno literarno obravnavanje predmeta in jasno gledanje problema. Frst.

UMETNOST

Miha Maleš: **Rdeče lučke ali risbe o ljubezni**. Samozaložba. Natisnila Jugoslovanska tiskarna. Ljubljana, 1929. — S to knjižico je uvel Maleš novost v našo literaturo, ako smemo imenovati literarnim vsako delo, ki nosi knjižno obliko; vsekakor pa v našo publicistiko. Izdal je namreč ciklično zasnovano serijo risb, jim dodal še nekaj drugih, vsebinsko ž njo nezvezanih, a po svoji formi ž njo skladnih, postavil spred enega svojih najlepših tiskov: jarko beli profil fanta, zarisan na črnem en face-u dekleta, tako da se usta obeh ubirajo v en akord, ter tej likovni zbirki pridejal za uvod štiri besedne komade, ki naj

v motivcu, ki so mu mogoče likovne oblike sicer težje dostopne, vzbude razpoloženje, iz katerega mu bodo liki sami brez posebnega komentarja oživali. So to zgodbe o ljubezni in njenem razočaranju (uvodna iz »Šikinga« v lepem Gradnikovem prevodu), o sanjavnem naivnem svetu deklških mladostnih sanj (Motto), zgodbe »iz življenja slutenj in spoznanj« (Malešev uvod), zgodbe o cvetju, ki se opojno razbohota in osuje (Gradnik »h knjigi«) — in ko si knjigo prelistal, priznaš, da so uvodi ubrali pravo struno v tvojih razpoloženjih, in začneš listati in sanjariti s temi listi, ki se jih zares drži vonj osutega cvetja in orumenelih starih ljubavnih pisem. Držiš jih v roki, opazuješ in doživljaš pri tem sebe in druge.

Za presojo teh »risb o ljubezni« prihajajo v poštev samo uvodna, omenjeni štirje besedni uvodi in prva skupina risb, obsegajoča 26 listov. Z drugim delom je Maleš zopet enkrat napravil krivico sebi in enotnosti učinka svojega dela. Če bi bil za konec dodal svoj značilni avtoportret, bi bilo čez in čez dovolj.

Za presojo njegovega »pesniškega« dela, ki ga predstavljajo Rdeče lučke, je drugi del odveč, deloma motivca naravnost moti in ga mi sploh upoštevali ne bomo.

Njegov ciklus »Ljubezen«, ki tvori pravo vsebino te publikacije, je pa res s čuvstvom zajeta tragična zgodba prve deklške ljubezni od prve nejasne sanje in stanja neizraženega pričakovanja nečesa velikega v življenju, čemur v pozdrav delte cvetice na oknu, krasi roža lase in za čemer oči sanjavo zro v daljavo, preko idealne slike »Dragega«, neizrečeno učinkovite Tožbe, Inspiracije, težkih slutenj in sanj, prvih pisem in razočaranj, razmišljanj in nastroja polnega Prisluškovanja in Odmeva, preko prvih spoznanj in ljubimkanj, čudovitega Zaupanja, kjer je velika solnčna roža dekletova tolažnica, do odurnega Ljubosumja. Sledi mu lirično nežna Ločitev, tužna Samota in tragični Konec — samomorilka v valovih.

Dobro je Maleš zajel razpoloženje mladostnih sanj, mlade ljubezni, njenih hrepenenj, razočaranj in nezasluzene bridke tragike, ki je prepogosto njen konec. Pravo pristno mladostniško občutje preveva liste te nežne zgodbe in Malešev priljubljeni primitivno risarski način mu izborno odgovarja. V teh črtah je pogosto zabeležena pristna neizumetničena lirika prvotnega čuvstva kakor je bolj popolno tudi besedna umetnost ne more podati, Grobe telesnosti, poltenosti, odurnega naturalizma v teh listih ni, namesto njih so diskretni znaki, preproste, samo ideji in izrazu čuvstva služeče črte in vselej omejitve na vodilni motiv. Nepozabni in neizrečeno polni globoke ekspresije so listi Pričakovanje, Tožba, Težka slutnja, Žalost, Prisluškovanje, Odmev, Zaupanje, Ločitev, Sama in Konec.

Ugotoviti je treba, da s tem delom stopa na plan v prvi vrsti Maleš-poet-lirik in le slučajno mu je likovna umetnost sredstvo, po katerem se izraža. Njegove črte, elementi njegove risbe mu služijo slično kakor note komponistu, da si po njih zabeleži melodijo, katero doživlja njegova duša. Sorodno je njegovo delo muziki tudi v tem, da je v besednem uvodu fiksiral vodilni motiv, osnovno občutje, iz katerega je on to zgodbo doživel in oblikoval, in še

posebno, da so naslovi posameznih listov nekam bistveno in nujno navodilo za motivirčevu fantazijo, da se predalec ne zgubi od tiste osnovne črte, ki je bila umetniku važna in ki te odlomke obsežnega filma zopet poveže v celoto.

Malešev risarski način, ki je nekako absolutno risarstvo, ki pa je kljub navidezni in hoteni primitivnosti neizrečeno rafinirano in kultivirano, močno spominja na nekatere sodobne praške risarje, a je postal že tako svojski Malešu, da o kakem naslanjanju ne moremo govoriti, ampak ga moramo ponovno priznati za Maleševim stremljenjem adekvatnega. Frst.

Stanko Vurnik: **Uvod v glasbo**. I. Sistematični del. Ljubljana, »Nova založba«, 1929. — V 176 straneh obsegajoči lični knjižici je Stanko Vurnik izdal močno preurejen in deloma dopoljen svoj Uvod v glasbo, ki je prvič izšel v našem listu leta 1928. Knjižica pa ni samo važen pojav naše glasbene literature — s te strani prepuščamo oceno drugim — ampak kot nameravan in očividni pendant k Cankarjevemu Uvodu v razumevanje likovne umetnosti obenem važen in zanimiv pojav naše splošno umetnostne literature. Sistem, ki ga je C. logično izpeljal v imenovanem Uvodu, je bil Vurniku, ki je Cankarjev učenec, izhodišče in vodilo za ta Uvod v glasbo. Izrabiti ga je hotel v glasbeno spoznavne svrhe, a obenem tudi preizkusiti, če osnovna spoznanja, ki jih je fiksiral C. za vse panoge likovne umetnosti, veljajo tudi za druge stroke, posebno za glasbo. Vurnikov sistem je ta dokaz v precejšnji meri tudi prinesel, in tako je ta knjižica obenem važen pojav v naši domači znanstveni literaturi in dokaz, kako se morejo sorodne stroke s svojimi izsledki plodonosno oploditi. Poudarjam pa tudi pri Vurnikovi knjižici, kakor sem svoj čas pri Cankarjevi, da po svojem velikem konceptu in dalekosežnosti svojih izsledkov spada pred širši kakor je domači forum in bi šele tam mogla najti pravi odmev in v posameznostih tisti korektiv, ki je vsakemu velikemu konceptu neobhodno potreben. V interesu slovenske znanosti in njene propagande je, da ena kakor druga vsaj v skrajšani obliki postane dostopna svetovnemu forumu zadevnih strok.

Dočim se C. v svojem Uvodu peča samo s stilno sistematično in njenimi osnovami, gre V. v svojem delu preko tega okvira in seznanja čitatelja predvsem z elementi, s katerimi operira glasba. Mimogrede povedano bi bil tudi za likovno stroko tak elementarni uvod kot dopolnilo Cankarjeve sistematike za široko občinstvo skrajno potreben in bi ravno Vurnikov uvod lahko to pot obratno služil za vzor.

Tako se deli Vurnikova knjiga vsebinsko, čeprav zunanje ne tako strogo, v dva dela, v elementarni uvod v glasbo in njene načine in v stilno sistematično v ožjem zmislu. V prvem je samostojen, v drugem pa močno odvisen od Cankarja, kar pa njegovemu delu kot samostojnem pojavu ne le ne škoduje, ampak mu posel olajšuje. Po drugi strani pa je njegovo delo v III. glavnem delu (Estetska [umetnostna] vsebina glasbe) naravnost preskušnja Cankarjevega sistema na glasbenem materialu in v svojih izsledkih njegova apologija. Stopil pa je Vurnik preko Cankarja na par važnih mestih s tem, da je poskusil uporabiti in svoje izsledke nasloniti tudi na rezultate moderne psihološke estetike, kakor jo je pri nas formuliral Fr. Veber. Tako v poglavju Psihološko-estetski stroj glasbenega

učinka, dalje v poglavju Estetska, umetniška kvaliteta v glasbi in dalje deloma v vprašanju »stilne naperjenosti« v poglavju »Stil v glasbi«. Kakor se čuti, so pri tem poskusu združitve izsledkov znanosti o likovni umetnosti z izsledki psihološke estetike precejšnje težkoče, ki jih je V. dokaj spretno premostil, četudi še vseeno učinkujejo dotična mesta kot nekaka tuja telesa, s katerimi še ni končnega soglasja. Vendar ta poskus odkrito pozdravljamo, ker smo prepričani, da znanost o likovni umetnosti dela sama sebi škodo, ako se zapira pred naporu psihološke (!) estetike, posebno kolikor operira z izsledki, pridobljenimi eksperimentalnim in ne samo aprioristično spekulativnim pôtém in pa pred dejstvi iz ustvarjaljoče prakse in teorije umetniškega ustvarjanja, ki so gotovo pristna, četudi povečini ne pravilno sistemizirana in neposredno znanstveno porabna. Tako pomenja Vurnikova knjiga tudi z druge strani plod priznanja vredne kooperacije s sorodno stroko in je tako tembolj res domač znanstven proizvod.

Tvarino je V. razdelil v štiri glavne dele: 1. Formalna vsebina glasbe, kjer čitatelja seznanja s tonškim materialom in njega oblikovanjem; 2. Predmetna vsebina glasbe, kjer razpravlja o duševnih podlagah in doživetju v glasbi in njih pojavih v glasbenih formah; 3. Estetska (umetnostna) vsebina glasbe, kjer ugotavlja estetski organizem tonskih in predmetnih podlag. To poglavje je s stališča umetnostne teorije in sistematike najvažnejše in najsamostojnejše. Vurniku se posreči ugotoviti glavne tri stilske kategorije, idealizem, realizem in naturalizem, tudi v glasbi; 4. Stil v glasbi, kjer razloži tesno naslonjen na Cankarjeve osnovne misli pojem stila, stilni razvoj in stilni sistem. Končni sklep glede cilja njegovega uvoda se glasi, da se pravi razumeti glasbeno umetnino, sprejeti tonske in predmetne podlage in njih estetski učinkujoče likovno soglasje, umetnostno »lepoto« na temelju, če mogoče pristne, adekvatne, če ne pa vsaj historično objektivne stilne konstelacije, kar pomeni dojeti skladbo po njeni potencialni in aktualni kvalitetni stopnji.

Stvarno in imensko kazalo močno olajšuje porabnost knjižice.

Sistem uvoda v likovno in glasbeno umetnost, kakor sta ga izoblikovala Cankar in Vurnik, je posebno v Vurnikovi formulaciji za svoj namen resnične praktične vrednosti in s te strani zasluži polno priporočilo in pohvalo. Njegova kritika pa bi spadala, poudarjam še enkrat, pred širok strokovni forum, kjer bi edino tudi mogel najti svoj korektiv, ki je v zaprtem krogu slovenske znanosti nemogoč. Frst.

Dr. Gottfried Niemann: **Einführung in die Bildende Kunst**. Anleitung zum Betrachten von Kunstwerken. Freiburg i. Br., Herder & Co, 1928. — V osmih poglavjih uvaja Niemann čitatelja v razumevanje likovne umetnosti. V 1. poglavju se peča najprej s postankom umetnosti, poudarja njeno globoko sorodstvo z religijo (prim. v zvezi s tem zanimivo Meštrovičevu izjavo o tem, kakšna naj bo nameravana hrvaška splošna zgodovina umetnosti, v Hrvatski Reviji!), za katere služabnico jo smatra in proglašja za jezik duše v nasprotju z vsakdanjim jezikom razuma. V 2. poglavju ugotovi razliko med ustvarjaljočo in rokodelsko umetnostjo, na osnovi katere v tem